

בית משפט לענייני משפחה בקריות

תמ"ש 37245-07-13

בפני כב' השופט ניצן סילמן

תובעת פלונית

נגד

נתבע פלוני

החלטה

רקע

1. נדרש אני להכריע בשאלת הטלת סנקציות בגין אי קיום הסדרי ראייה- בין אב לשתי קטינות כבנות 9 ו-7.
2. בקליפת האגוז- שני הצדדים הגישו הליכים מטעם- האב תביעה להפחתת מזונות, עקב שינויי נסיבות, והאם תביעה לאכיפת הסדרי ביקור; מהלך ההליך, ועל כך אין חולק, הוברר כי לשני הצדדים בסיס לטענותיהם, והונחו בפניהם מספר מתווי פיתרון.
3. אין חולק כי בשלב כזה או אחר צומצמו הסדרי הביקור משמעותית, עד כי כל שנותר מהם הנם בעיקרו של דבר הסדרי ביקור של סופ"ש; אין חולק כי האם מחתה כנגד הצמצום וביקשה להרחיבו; אין חולק כי האב סירב לכך והבהיר כי אינו יכול לעמוד בדרישות האם נוכח חובתו כלפי התא המשפחתי החדש שהקים, ונוכח חובתו לכלכל את הבנות.
4. הצעתי לצדדים "להסתפק במועט"- קרי להכיר במגבלות הקיימות, על אף העובדה כי אין חולק שאינן מספקות; יתרה מכך- הוצע אף לשקול הפחתה מסויימת בדמי המזונות, חרף הצמצום, על מנת להקל על יכולת האב לפגוש בבנות. מדובר בהפחתה שאינה משמעותית לאור שסכום המזונות ממילא אינו על הצד הגבוה.

5. שני הצדדים התרעמו על מתווי הפתרון; ביום 2/10/14 התקבל תסקיר מלשכת הרווחה, ממנו עלה כי מזה כחודשיים- החליט האב לנתק כל קשר עם הבנות; האב האשים את האם כי חפצה הוא שהביא למהלך זה.
6. מספר ימים לאחר מכן- ביום 5/10/14, נערך דיון בנוכחות הצדדים; האם שבה והצהירה כי נכונה היא לבצע הפחתה כמוצע בסכום המזונות, ובלבד שהאב יקיים את הקשר עם הבנות- ולו הקשר המינימלי עליו הסכים; האם הבהירה כי אם האב יקיים קשר מעבר לכך- נכונה היא לאפשר הפחתה נוספת (אם כי גם זו אינה גבוהה); הכל על מנת לשמר הקשר עם הבנות; הפצתי באב לקבל המוצע, לא למענו או למען האם, כי אם למען הבנות אשר אינן יודעות במה חטאו ועל מה ולמה ניתק עמן האב קשר.
7. הצדדים יצאו להיוועץ בבאי כוחם; לאחר שחזר האב לאולם הודיע חד משמעית כי אין הוא נכון למתווה; ביקשתי מב"כ האב לשוחח עם האב, פעמים נוספות ולנסות לשנות דעתו, טרם כתיבת החלטה וזו נקבעה ליום 12/10/14.
8. לצערי- עד מועד כתיבת ההחלטה לא נתקבלה הודעה כי האב נכון לקבל המתווה המוצע; בנסיבות- רואה אני הכרח להכריע.

חשיבות קיום ושמירת קשר

9. במקרה אחר (בו משמורן סירב לאפשר קשר), בתמ"ש 11-02-3589- ראיתי להביא מהספרות העניפה באשר לחשיבות שמירת קשר במיוחד במקרי גירושין; אביא הדברים משם:-

"26. א. חשיבות הקשר בין קטינים ובין שני ההורים –

שימשה כר נרחב לכתיבה בספרות המקצועית; הקשר ההדוק, התכוף והסדיר, הוכר כאבן בוחן להתפתחות תקינה של קטינים, וליכולתם לעבד בצורה טובה יותר את משברי הגירושין.

ב. כך, גישה המעניקה את קביעת הקשר לאחד ההורים

בוקרה קשות; מנגד, מחקרים רבים ראו בתקשורת ההורית ובשימור הקשר אבן בוחן למסוגלות- ראה למשל מחקרו של הטרינגטון מ-1977. ראה גם

מאמרו של bowen מ-1976 ומאמרו של framo מ-1981.

ג. על מרכיב שמירת ההורה השני, כשיקול מרכזי בסוגיות משמורת והסדרי ראייה עמד דר' דן שרון במאמרו שיקולים מנחים בסוגיות משמורת והסדרי ראייה, אוגדם לפקידי הסעד וסדרי דין, ע' 39. ראה גם wallerstein and Kelly במספר רב של מאמרים, בירחון האמריקאי לפסיכיאטריה של הילד (ראה 1975, 1976, 1977) ובמיוחד " the effect of parental divorce " לגבי הגילאים השונים והתרגום לעברית "אחרי הגירושין", ת"א: זמורה ביתן מודן 1984.

27. א. לעניין שאלת "שלילת אב" בסכסוכי הורים על משמורת ילדיהם, ראה גם מאמרו המקיף של ישראל אורון, בירחון רפואה ומשפט מס' 24 – מאי 2001, ע' 86. ראה הפרק על "החשיבות הייחודית לקשרי אב-ילד" והמאמרים המובאים לרבות מאמרו של ראסל מ-1999, מאמרו של דר' אלמגור מ-1999, ותוצאות המחקר של פלק מ-1997. כל הממצאים לימדו כי חשיבות האב להתפתחות ילדו אינה נופלת מזו של האם. ממצאים לגבי מחקרים בילדים שגדלו בהעדרו של אב, העלו חרדת נטישה, פגיעה נפשית ארוכת טווח, חסך בהתפתחות זהות מינית (לגבי שני המינים) ופגיעה אף בתפקוד הקוגניטיבי.

ב. ראה גם גישת תסמונת הניכור ההורי, מאמרו של דר' דניאל גוטליב ברפואה ומשפט גיליון 31 דצמבר 2004 ע' 106 ואילך.

28. מצאנו אם כן, כי חשיבותו של הקשר בין המשמורן ובין ההורה שאינו משמורן, מצויה בלב לבה של בחינת טובתם של קטינים. הורה הפוגם באיכות הקשר, פוגם למעשה בהתפתחות הקטין עליו הוא מופקד. משכך, לא רק למען מראית המערכת, שומה עלינו לאכוף את סדרי הביקור, אלא ובעיקר שמירה על טובת הקטינים והגנה על שלומם. "

10. כבר נקבע חזור וקבוע בפסיקה כי הסדרי ראייה הנם זכות של הילד ולא בחירה של מי מהוריו; להסדרי הראייה חשיבות עליונה להתפתחות תקינה של הקטינים, ויכולתם לבנות קשרים זוגיים והוריים בעתיד; הסדרי הראייה משמרים להם דמות אב ואם, מסייעים בגיבוש זהותם; סדירותם ותכיפותם של ההסדרים משמשים אבני בוחן לכך. על חשיבות נוכחות האב בחיי הילדים- ראה במיוחד בספרה של ד"ר הקר- הורות במשפט, הוצאת הקיבוץ המאוחד 2008- וראה הפרק "אבהות- בין תפקיד התנדבותי לתפקיד מובנה", מהות התפקיד האבהי (עמ' 84), וכמובן "הסדרי ראייה" (עמ' 100 ואילך) וכן "הסדרי ראייה כבסיס לשינויים" (עמ' 121 ואילך) וכן ההפניות שם ובמיוחד למאמרה של גב' אברמוביץ, הארץ, 8/2/02 "אבא לא יבוא יותר".

11. מתוך ראייה זו- נעשו מספר הליכים שנועדו לאכוף קיומם של הסדרי ראייה- כך הונחה הצעת חוק שנועדה לבצע אכיפה (הצ"ח אכיפת הסדרי ראייה -2010), אשר נתנה ביד בית המשפט כלים להטלת סנקציות שנועדו לשיפוי הנזק הנגרם מאי קיום הסדרי ראייה; נושאים אלו נדונו גם בוועדת רוטלוי ובוועדת שניט; ועדת שניט ממליצה על שימוש בכלי הסנקציות על מנת להביא לקיום הסדרי ראייה. מאמרה של עו"ד רחלי-מאירי מאתר פסק דין מביא גם מציאות משווה במדינות אחרות, המטילה חובה על המדינה לסייע באכיפת הסדרי ראייה ושימור קשר בין הקטינים לבין הוריהם (וראה איזכורי המצב באנגליה, ניו זילנד ואוסטרליה).

12. הפסיקה לעצמה ראתה להטיל סנקציות מקום בו הופרו הסדרי ראייה באופן משמעותי כדי ניתוק קשר; ראה למשל לעניין זה תמ"ש (חד') 3426/02 וכן תמ"ש (ת"א) 35431-06-11 על הניתוח המקיף של הסוגייה.

13. לא זו אף זו- מקום בו הניתוק גרם לנזקים קיצוניים, פגיעה צמיתה בנפש הקטינים, הכירה הפסיקה בחיוב אב בפיצוי בגין נזקים אלו- ראה ע"א 1016/88 הלכת אמין הנודעת.

14. כמו רבים מבחרי היושבים לדין, וכן רבים מהכותבים- גם אני הבעתי דעתי כי המקום הראוי להפעיל סמכות בית המשפט אינה פקודת ביזיון בית המשפט (הטלת סנקציה לטובת המדינה מתוך עיקרון אכיפה), אלא מתוך חקיקה העוסקת במישרין בהגנה על טובת הקטינים- ובשלב זה הוראות חוק הכשרות המאפשרות ליתן סעדים לשמירת טובתם של קטינים באופן רחב. אין חולק כי החובה לנהוג במסירות כפי קטין מחייבת חובה לדאוג לרווחתו ולשלומו ולמנוע פגיעה בו (ראה גם גישה הדוגלת בהפעלת הוראות חוק הנוער (טוה"ש)- מוזכרת במאמרה של עוה"ד רחלי-מאירי לעיל.

טיעוני ד"ר מאז"ה

15. לאחרונה פורסם בפרקליט נ"א – מאמר פרי עטו של ד"ר מזא"ה, בו מנתח המחבר את שאלת האכיפה של הסדרי ראייה; במסגרת המאמר מוצגים המקרים האפשריים המצריכים אכיפה ובין היתר מקרה בו ההורה שאינו משמורן אינו מקיים הסדרי הביקור.
16. ד"ר מזא"ה אינו חולק כי במקרי הקיצון- כאשר מדובר בביטול מפגים ובנתק מוחלט, עלול הדבר "להיות בעל השלכות קשות על הילד" (שם, עמ' 231 רישא); ראה שלל המאמרים המוזכרים בה"ש 11 ובה"ש 12. אין חולק כי מעבר לפגיעה בקטין- מוטל עול טיפול מוגבר על ההורה המשמורן, ובכלל זאת העול הכבד מנשוא להתמודד עם אכזבת הילד, אגב ניסיון להמשיך לשמר דמות ההורה האחר כראויה!
17. אלא שד"ר מזא"ה סבור כי סנקציה משפטית אינה הדרך הראויה להתמודד עם התופעה, וזאת מכמה טעמים-
ראשית כי המפגש יתקיים באי-רצון על מנת להמנע מסנקציה.
שנית- כי הדבר יביא לעתירות לזמן מופחת עם הקטינים מלכתחילה.
שלישית- יכול והורים אינם מקדישים זמן לילדיהם אף בלי פירוק התא המשפחתי – והנה מערכת המשפט אינה מתערבת בכך.
18. על אף טעמים אלו, סבורני כי הטלת סנקציות במקרים מסויימים הנה ראויה, שלא לומר הכרחית. ההנמקות אינן דווקא בסדר אותן הובאו טעמי ד"ר מזא"ה לעיל.
19. פתח דבר- נקודת המוצא הנה הקטינים ולא הוריהם; העובדה כי ההורים מצויים בבלבול, ובסערת רגשות אגב הליך הגירושין, אינה מצדיקה היתר לפגיעה בטובת קטינים.
20. א. כאשר תא משפחתי מתפרק, ללא קשר לטעמי הפירוק, עולמם של הקטינים נחרב עליהם; לא אחת חווים הקטינים סערת רגשות המדומה בספרות לאבל (וראה מאמרם של קלי וולרסטיין אשר אוזכר במאמרו של ד"ר מזא"ה). פירוק התא המשפחתי הופך את הקטינים לבעלי "גולגולת דקה" ביחס להתנהלות הוריהם ולכן שמירת ערכי היציבות, שמירת דמויות שני ההורים, ביחס לקטינים אלו- אינה זהה לשמירת עקרונות אלו בתא משפחתי שלא התפרק.
- ב. זאת ועוד- העובדה כי מערכת המשפט אינה מתערבת באי הקדשת זמן ותשומת לב לקטינים אינה מדויקת ואינה בגדר פרמטר בלעדי. ראשית- הליכי המשמורת, הליכי שמירת הקשר, הם מקור ההתערבות; משכך- הבאת העניין לבית המשפט לעצמה היא המצדיקה התערבות (וראה ההקבלה לאפשרות ההתערבות באוטונומיה ההורית- תמ"א 661/83 כב')

הנשיא זילר); שנית- כאשר ההזנחה הופכת לקיצונית, וכאשר טובתו ושלמו של קטין עלולה להיפגע – מתערבת המערכת הסוציאלית והמשפטית, אף בנקיטת צעדי קיצון (וראה הוראות חוק הנוער (טוה"ש)).

21. העובדה כי הסדרים לא יקוימו ב"רצון" ובחפץ לב, אף היא לעצמה אינה מהווה טעם לאי הטלת סנקציות.

22. א. ראשית- כאשר סבור בית המשפט כי סעד מסויים הנו ראוי, ויגשים טובת קטין, אין הכרח כי הסעד יעשה בחפץ לב; איני משוכנע כי תשלומי המזונות משולמים בששון ועל אף זאת בית המשפט אינו נרתע מהטלת חיובים.

ב. שנית- גם כאן יש להבחין בין אי קיום "קל", הכולל איחורים, ביטולים כאלו ואחרים, ובין נתק מוחלט או קרוב לכך; דומני כי גם קיום באי רצון כאשר מדובר בנתק, עדיף על פני היעדר קיום.

ג. שלישית- יש להביא בחשבון גם אם האינטרס של ההורה המשמורן המתמודד התמודדות כפולה- גם בשל עול הטיפול המוגבר וגם בשל ההתמודדות מול תחושת הקטינים; אין חולק כי קיום באי-רצון יענה על חלק זה; אמנם- ניתן לטעון כי לא טובתם של הקטינים הובטחה כאן, אך המענה לכך כי הגשמת טובה חלקית של המשמורן בוודאי מועילה גם לקטינים השוהים עמו.

ד. רביעית, ועיקר- דומני כי יש להבחין במניעי אי- הקיום, ובהגיונם של דברים; לא אחת הנתק הנוצר אינו קשור בקשר בין ההורה ובין הקטינים, אלא בקשר מול ההורה השני; הנתק הנו תוצאה של מעשה או מחדל בו נהגו ההורים בינם לבין עצמם ואשר הביאו למציאות העגומה; לעתים- בכלל מדובר בלחץ של צד ג' (בן זוג חדש, למשל) להקדיש זמן זה לתא המשפחתי החדש; משכך- יתכן ודווקא אכיפת סדרי הראיה תשמש "תירוץ" לקיום הקשר, ודווקא קשר שיקויים בתחילה ככפייה, ואולי אף שלא בחפץ לב, יביא להכרה בהכרח להפריד בין יחסי ההורים ובין היחס בין ההורה שאינו משמורן לקטינים.

23. גם הטענה כי סנקציה עלולה ליצור מציאות בה הורים יבקשו לשהות פחות זמן עם ילדיהם, אינה יכולה לשמש טעם לאי הטלת סנקציה.

24. א. ראשית- כפי שציינתי- סנקציה כהגדרתה, (להבדיל מחלוקת נטל עקב חלוקת זמן הורי בהתאם לוועדת שיפמן) תחול רק במקרי הקיצון; רק כאשר הניסיונות לדבר אל לבו של

בעל דין כשלו, וכאשר התערבות טיפולית לא הועילה; רק כאשר עסקינן בנתק מוחלט או קרוב לכך. ברי כי אף הורה לא יתחייב ל"נתק" או קרוב לכך, וההדגשה כי סנקציות תחולנה במקרי קיצון תביא להיעדר פגיעה בהתחייבות ההורית.

ב. שנית- איני מוצא פסול בכך כי הסכם הכולל התחייבות כלפי קטינים, ואשר קיבל תוקף פסק דין, יביא לחשש מהפרה; העובדה כי ניתנה התחייבות לקטינים, היא המחייבת הורים לעמוד בהסדר לא כל שכן משזה קיבל תוקף פס"ד. לו רצינו להקביל בין תא משפחתי שאינו מתפרק לתא משפחתי שהתפרק, דומני כי ההקבלה הטובה ביותר הנה כי בשני המקרים חבים הורים למלא אחר התחייבות שננתנו לילדיהם ולשמור על טובתם; אם קיים להם ספק ביכולת לעשות כן- אל להם להתחייב ולהבטיח!

ג. שלישית- מערכת המשפט רואה רצון להרחיב קשר בעין יפה; אין מניעה כי הורה שאינו משמורן יבחר לעשות זאת באופן הדרגתי; יתכן שהדבר אף יקל על השתלבות הקטינים עם מציאות הגירושין, ויאפשר יכולת שיקום לכלל התא המשפחתי עם ההסתגלות למציאות החדשה.

ד. רביעית- קיים פער תהומי בין מציאות בה צד התחייב, והובהר לו כי לא יוכל לעמוד בהתחייבותו במידה כזו או אחרת, והוא פנה והתריע מבעוד מועד, ובין מציאות בה צד מחליט לנהוג באופן חד צדדי וגורם אכזבה ונזק לקטינים; כך- בעוד שבמקרה הראשון ניתן להסביר הדברים לקטינים, ולבנות מנגנון שימנע נתק, וישקלל עול הטיפול, מול הטעמים שהביאו לאי העמידה בהתחייבות- הרי במקרה השני עסקינן בקטינים העומדים חסרי אונים, ושאינם יודעים על מה ולמה חטאו בכך שמולדיהם מתנקים עמם קשר.

25. ודוק- חשוב להדגיש כי סנקציה הנה ברירת מחדל הן באכיפת הסדרים מול משמורן והן באכיפת הסדרים מול שאינו משמורן; יש למצות דרכי טיפול, שכנוע, ולהכיר לעתים כי בצוק העתים אין מנוס מהפחתת הדיקות הקשר; בין כך ובין נתק – המרחק רב.

מהכא להתם

26. נעלה מספק בעיני כי במקרה בפנינו מדובר במקרה קיצון המצדיק הטלת סנקציות.

27. א. ראשית- מדובר במקרה בו הסדרי הביקור הופחתו משמעותית מאלו שהיו קבועים בין הצדדים, להסדרים אשר האב הצהיר כי יוכל לעמוד בהם; על אף מחאות האם, ראיתי

להבהיר כי מוטב קיום שאינו רב על פני היעדר קיום; גם הסדר מינימלי זה החליט האב חד צדדית להפסיק.

- ב. שנית- מדובר בנתק מוחלט, בלא הסבר, שבוצע חד צדדית.
- ג. שלישית- האם היתה נכונה להכיר בקשיים כלכליים, ולסייע בעד האב גם במישור זה, ובלבד כי יקיים ההסדר.
- ד. רביעית- מדובר בקטינות טרם גיל ההתבגרות, נוחות, אשר חפצות בקיום הקשר.
- ה. חמישית- מצויים אנו לאחר התערבות של גורמי טיפול, לאחר דיון שנערך בנושא, ולאחר פרק זמן (שמא אומר כמעט 'תחינה') בהן ניתן היה לאב לתקן דרכיו; התנהלות האב העולה בתסקיר האחרון מקוממת, בלשון המעטה.
28. איני מוצא כל טעם שלא להטיל סנקציות; נזק רב יותר מהנתק החד צדדי שגרם האב, ממילא לא ייגרם; טובת הקטינות מחייבת כי האב יפגשן, וגם אם בכפייה ראשית הדברים- מתוך שלא לשמה יבואו לשמה.
29. בנסיבות אלו אני מורה כי בגין אי קיום מפגש סופ"ש, יישא האב בסכום של 350 ₪ לכל מפגש, כשסכום זה יחשב כתוספת מזונות עבור האם (דמי טיפול מוגברים לצורך העניין); אם סנקציה זו לא תביא לשינוי המציאות, לא יהיה מנוס מלהרהר בהחרפתה.
30. יודיע האב תוך 14 ימים כי יקיים, ויבוא גואל לציון, ולקטינות!
- ניתנה היום, כ"א תשרי תשע"ה, 15 אוקטובר 2014, בהעדר הצדדים.

ניצן סילמן, שופט